

Západočeská univerzita v Plzni
Fakulta filozofická

Bakalářská práce

**Analýza sociálních potřeb rodin s dětmi žijících na
ubytovnách**

Kateřina Kubovcová

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra sociologie a sociální práce

Studijní program Sociální práce

Bakalářská práce

**Analýza sociálních potřeb rodin s dětmi žijících na
ubytovnách**

Kateřina Kubovcová

Vedoucí práce:

Mgr. Ladislav Toušek, Ph.D.

Katedra antropologie

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2024

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracoval/a samostatně a všechny použité prameny jsem uvedl/a v seznamu použitých zdrojů.

V Plzni dne

.....
Kateřina Kubovcová

Poděkování

Touto cestou bych chtěla poděkovat Mgr. Ladislavu Touškovi, Ph.D., za vedení mé bakalářské práce, cenné rady a odborný dohled.

OBSAH

<i>Úvod</i>	1
1 SOCIÁLNÍ VYLOUČENÍ	3
1.2 PROSTOROVÁ SEGREGACE	4
1.3 BYTOVÁ NOUZE.....	4
1.4 CHUDOBA	5
1.5 NEZAMĚSTNANOST	7
1.6 VZDĚLÁNÍ.....	8
2 FORMY POMOCI	10
2.2 NÁSTROJE SOCIÁLNÍ POLITIKY A SOCIÁLNÍ PRÁCE PRO SOCIÁLNÍ ZAČLEŇOVÁNÍ.....	10
2.3 CESTY Z PROSTOROVÉ SEGREGACE.....	11
2.4 DLUHOVÉ PORADENSTVÍ	13
3 METODOLOGIE	15
3.2 VÝZKUMNÁ METODA	15
3.3 CÍL VÝZKUMU	16
3.4 HLAVNÍ OTÁZKY VÝZKUMU	16
3.5 VÝBĚR RESPONDENTŮ	16
3.6 VÝZKUMNÝ PROCES.....	17
3.7 ZPRACOVÁNÍ DAT	18
4 INTERPRETACE DAT	19
4.2 BYDLENÍ	19
4.2.1 KVALITA BYDLENÍ	21
4.3 VZDĚLÁNÍ	23

4.3.1	VZDĚLÁNÍ PRO DĚTI.....	24
4.3.2	DISKRIMINACE, ŠIKANA A PŘEDSUDKY VE ŠKOLNÍM PROSTŘEDÍ	26
4.4	ZAMĚŠTNÁNÍ.....	27
4.5	FINANČNÍ SITUACE	28
4.5.1	DÁVKY	29
4.5.2	CENA BYDLENÍ.....	30
4.5.3	DLUHY, EXEKUCE	31
5	<i>Diskuse</i>	32
6	<i>Závěr</i>	34
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	36
7	<i>Resumé</i>	44
8	<i>Přílohy</i>	45

ÚVOD

Život na ubytovnách představuje nekvalitní, nejisté a nestandardní bydlení, které značně ovlivňuje životy jedinců a rodin, které tam dlouhodobě pobývají. Ubytovny jsou považovány za jeden z nástrojů prostorové segregace, který přispívá k sociálnímu vyloučení, nebo jej prohlubuje. Život na ubytovnách často souvisí i s ekonomickou nestabilitou a nízkými příjmy, kvůli kterým se lidé na ubytovně ocitají, nebo naopak tam kvůli nim dlouhodobě zůstávají. Lidé se také často potýkají s nezaměstnaností, nebo se setkávají s problémy při hledání vhodného a stálého zaměstnání právě z důvodu nejistého bydlení. Bydlení na ubytovnách může zároveň negativně ovlivňovat přístup ke vzdělání a jeho kvalitu. Celkově lze říci, že bydlení na ubytovnách může být součástí cyklu sociálního vyloučení, chudoby, nezaměstnanosti a nedostatečného vzdělání. Bez vhodné podpory může být velmi obtížné tento cyklus prolomit.

Téma bakalářské práce jsem si vybrala kvůli svému zájmu o problematiku bydlení a sociální práci s ohroženými rodinami a dětmi. Rozhodujícím kritériem pro vybrání tématu byla i skutečnost toho, že jsem před nástupem na vysokou školu pracovala v dětském domově, do kterého děti přicházely nejčastěji z ubytoven a zajímalo mě, jak celkově vypadá život rodin na ubytovně.

Text této práce je rozdělen do dvou hlavních částí – teoretické a praktické. V první kapitole teoretické části se nejdříve obecně věnuji sociálnímu vyloučení, blíže jej představuji a naznačuji, že úzce souvisí s prostorovou segregací, chudobou, nezaměstnaností a vzděláním. Tyto oblasti následně rozebírám v jednotlivých podkapitolách. V podkapitole týkající se prostorové segregace blíže definuji, co prostorová segregace znamená, a jaké jsou její nástroje. Jelikož ubytovny spadají do tzv. bytové nouze, tak se ve třetí podkapitole věnuji i její definici a tím, jak ovlivňuje život osob, které se v ní nachází. Ve čtvrté podkapitole se věnuji chudobě a převážně tím, jak se projevuje, a jak funguje systém sociálního zabezpečení v boji s chudobou. V podkapitole týkající se nezaměstnanosti se věnuji jednotlivým formám nezaměstnanosti. Následně se také zabývám vzděláním a převážně způsobem, jak ho sociální vyloučení a prostorová segregace ovlivňuje.

V druhé kapitole se věnuji formám pomoci, které přispívají ke zmírněním či k úplnému odstranění příčin a následků sociálního vyloučení. Jedná se o nástroj pomoci sociální politiky a sociální práce pro sociální začleňování (tzv. Akční plán) a jednotlivé kroky, které by měly snižovat příčiny i dopady prostorové segregace včetně programu podpory bydlení tzv. Housing First. Dále se jedná o dluhové poradenství.

Hlavním cílem práce je zjistit, jak rodiny na ubytovnách žijí, a jaký to má dopad na jejich potřeby týkající se převážně bydlení, vzdělání, ekonomického statusu (zaměstnání, dluhy, chudoba). Pro získání relevantních informací jsem si stanovila hlavní výzkumnou otázku, která zní: Jak bydlení na ubytovně ovlivňuje sociální potřeby rodin s dětmi? Dále jsem si stanovila tři podotázky, které se týkají toho, jakým způsobem jsou jejich sociální potřeby naplňovány v oblasti bydlení, vzdělání a ekonomiky. Výzkum probíhal kvalitativní metodou, konkrétně formou polostrukturovaných rozhovorů. Získaná data jsou uvedena a interpretována ve výzkumné části práce.

1 SOCIÁLNÍ VYLOUČENÍ

Sociální pracovníci často pracují s lidmi, kterých se sociální vyloučení týká, nebo jsou jim ohroženi. Sociální vyloučení značně ovlivňuje životy jednotlivců či celých skupin. V této kapitole představuji několik definic sociálního vyloučení a blíže jej popisuji.

Sociálním vyloučením se označuje proces, který zahrnuje nedostatečný přístup ke zdrojům, zboží, službám a právům, které jsou majoritní společnosti běžně dostupné. Omezená je také schopnost jedince či skupiny podílet se na dění ve společnosti a udržovat širší sociální vztahy (Levitas, Pantazis, Fahmy, Gordon, Lloyd a kol., 2007, s. 25). Podobně definuje sociální vyloučení Matoušek a kol. (2013, s. 232), a to jako stav ekonomického, sociálního a kulturního vyloučení jednotlivců nebo celých skupin ze společnosti. Sociální vyloučení se v důsledku projevuje převážně sociální izolací, bydlením v nekvalitních bytech, nezaměstnaností či prací na nejistých pracovních pozicích a v případě dětí také špatnými výsledky ve škole (Robo 2014, s. 192).

Koncept sociálního vyloučení je označován jako multidimenzionální proces, protože může zároveň zahrnovat chudobu, nezaměstnanost, omezený přístup ke vzdělání a omezenou možnost sociální participace (Eurostat, 2010, s. 7). Matoušek a kol. (2013, s. 232) koncept označuje jako multidimenzionální také proto, že má několik forem, které se mohou současně ovlivňovat. Mezi formy sociálního vyloučení patří převážně vyloučení ekonomické, prostorové, politické a kulturní.

Sociálním vyloučením jsou nejvíce ohroženi lidé s nízkými příjmy, nezaměstnaní a etnické menšiny. V české společnosti jsou kvůli připsané „etnicitě“ nejčastěji ohroženi Romové. Není neobvyklé, že jsou ve společnosti vnímáni v kontextu etnorasové stigmatizace jako „nepřizpůsobivý“. Romové jsou nejvíce ohroženi sociálním vyloučením také proto, že jsou v důsledku uvedeného častěji nezaměstnaní, mají nižší příjmy a omezený přístup ke službám a žijí v nevyhovujících typech bydlení (Mareš, 2006, s. 17-19).

V kontextu mé práce považuji za důležitou informaci to, že se sociální vyloučení může projevovat chudobou, nezaměstnaností a nerovnými podmínkami ve vzdělávání. Dále považuji za důležité, že má sociální vyloučení více forem a

jedna z nich se týká prostorového vyloučení neboli prostorové segregace, které se dále věnuji.

1.2 PROSTOROVÁ SEGREGACE

Rezidenční segregace označuje sociálně-prostorové oddělení bydlení různých sociálních skupin, které se potýkají s nerovným postavením ve společnosti. Segregace představuje rozštěpení společnosti na odlišné skupiny lidí, kdy každá skupina zabírá určité území. Nerovnoměrné rozmístění těchto skupin v prostoru má za následek jejich nerovné šance ve společnosti. Segregace dále dlouhodobě formuje charakter těchto společenství, neboť v ní vyrůstají stále nové generace obyvatel (Sýkora, 2010).

Prostorová segregace neboli prostorové vyloučení může být důsledkem i příčinou sociálního vyloučení: „Odsunování lidí do horších částí obcí či měst nebo za jejich hranice je obvykle doprovázeno zhoršeným přístupem k občanské, komerční i volnočasové infrastruktuře “ (Toušek, Walach, Kupka, Tvrdá, Brendzová a kol., s. 26, 2018).

V České republice se prostorová segregace projevuje převážně existencí sociálně vyloučených lokalit (Toušek, Walach, Kupka, Tvrdá, Brendzová a kol., 2018, s. 26). Čada (2015, s. 11) tvrdí, že se prostorová segregace netýká pouze sociálně vyloučených lokalit, ale týká se i různých míst, kde žije několik osob v ohraničeném prostoru a v nevyhovujících podmínkách. To znamená, že se může jednat o čtvrť, ulici, ale i o jeden dům. V tomto případě můžeme za další nástroj prostorové segregace považovat i ubytovny, na kterých v rámci mé práce probíhal výzkum.

1.3 BYTOVÁ NOUZE

Bydlení na ubytovnách spadá do tzv. bytové nouze, která je definovaná Evropskou typologií ETHOS. Česká republika ji přijala v roce 2014 v rámci Strategie prevence a řešení problematiky bezdomovectví a vyloučení z bydlení. Bytová nouze se týká

jak lidí bez domova, tak lidí i domácností, které bydlí např. v azylových domech, na ubytovnách a v celkově v nevyhovujících „bytech“, kde může žít pohromadě několik lidí (Platforma pro sociální bydlení, 2021, s. 6) . Platforma pro sociální bydlení (s. 6, 2021) dále uvádí, že v „*bytové nouzi se nachází téměř 35 až 62 tisíc domácností, v nichž žije přibližně 20 až 50 tisíc dětí. Dalších 130 až 190 tisíc domácností s přibližně 100 tisíci dětmi je ohroženo ztrátou bydlení*“. Na ubytovnách pak dlouhodobě pobývá 13 až 18 tisíc lidí v 8 až 11 tisíc domácnostech (tamtéž, s. 15).

Bytová nouze značně omezuje či zcela znemožňuje naplňování základních potřeb a práv, které se týkají zdraví, vzdělání, zaměstnání, rodinného života a soukromí. Přebývání desítek tisíc lidí a domácností v bytové nouzi přináší celou řadu závažných důsledků pro společnost a celkově vysoké náklady pro veřejné rozpočty (tamtéž, s. 6).

Život v bytové nouzi sebou přináší kromě omezených možností ve společnosti i hygienická rizika. Často v těchto typech bydlení chybí zdroj pitné vody a fungující kanalizace. Není ani neobvyklé, že se v okolí a ve společných prostorech na zemi povalují odpadky. Vybavení bytu může být také zdrojem několika hygienických či bezpečnostních rizik, a to převážně kvůli jeho nedostatečnosti. Dále mohou obyvatelé trápiti časté výpadky proudu, nefungující topení a plísně v bytech. Lidem také často chybí vlastní koupelna a toaleta a pořádné bytové zařízení (Matoušek, Pazlarová a kol., 2014, s. 61).

1.4 CHUDOBA

Chudoba patří k jednomu z nejstarších sociálních fenoménů a může být definována jako stav, kdy jednotlivci nedokážou uspokojit své základní životní potřeby v takové míře, která je v dané společnosti považována za minimální nebo nezbytně nutnou (Mertl a kol., 2023, s. 133).

Jak již výše zmiňuji, chudoba je úzce spojená se sociálním vyloučením. Obojí může zahrnovat jevy týkající se nedostatečného přístupu k běžnému životnímu standardu, omezené možnosti v oblasti životních šancí a omezený přístup ke zdravotní péči a vzdělání. Někteří autoři připomínají, že je možné sociální vyloučení

v rámci jeho multidimenzionality přímo vztáhnout na příčiny i následky chudoby (Mareš, 2000, s. 289–290).

Kromě viditelné chudoby, kterou nejčastěji v očích společnosti představují lidé bez domova, existuje i skrytá chudoba, která uniká pozornosti společnosti, protože není zahrnutá v oficiálních statistikách. Existenci skryté chudoby lze vysvětlit několika faktory. Prvním faktorem může být určitá nekompetentnost chudých jednotlivců, kteří nemusí znát všechna svá práva a nemusí být schopni je uplatnit. Dalším faktorem může být strach ze stigmatizace spojené s přijímáním sociální pomoci. Dále se také může jednat třeba i o určitou hrdost jednotlivců, kteří nechtějí přijímat pomoc, nebo o jejich nezájem o nějakou formu pomoci (Mareš, 1999, s. 58).

Dle Prokopa (2020, s. 79) je chudoba v České republice převážně skrytá a je charakteristická relativně nízkým podílem extrémní chudoby, ale mnoho lidí se ocitá na její hranici. Přibližně čtvrtina domácností si nemůže dovolit neočekávané výdaje ve výši deset tisíc korun. Nemají možnost např. realizovat velké životní plány nebo cestovat do zahraničí a v podstatě žijí s velkým rizikem zadlužení. Dle mého názoru je tyto situace můžou značně omezovat v jejich životě.

Řešení chudoby vyžaduje komplexní a dlouhodobý přístup. Moderní státy se snaží zabývat chudobou a jejími následky prostřednictvím systémů poskytování různých dávek, podpor a služeb. Tyto systémy jsou financovány skrze rozsáhlé redistribuce, které jsou organizované státem (Mertl a kol., 2023, s. 131).

Dle Prokopa (2020, s. 81) bohužel systém sociálního zabezpečení v Česku nesplňuje očekávání převážně v poskytování včasné pomoci. Systém téměř nevyužívá dávky okamžité pomoci. Kromě toho poskytuje jen omezenou podporu v oblasti dluhového a právního poradenství a nedostatečně zajišťuje sociální asistenci pro rodiče v nesnázích.

Včasná pomoc, podpora a dávky, které se systém snaží v boji proti chudobě poskytovat jsou dle Dukové, Duky a Kohoutové (2019, s. 184) určeny převážně lidem s nízkou kvalifikací a nezaměstnaným.

1.5 NEZAMĚŠTNANOST

Nezaměstnanost má několik forem. Můžeme jí dělit např. podle doby jejího trvání na krátkodobou a dlouhodobou, podle charakteru na dobrovolnou a nedobrovolnou a podle příčiny na sezonní a cyklickou (Tomeš, 2011, s. 91-92). Myslím si, že je pro mojí práci důležité zmínit, že kromě těchto forem nezaměstnanosti existuje i nezaměstnanost skrytá a nepravá, se kterou jsem během výzkumu setkala.

Mareš (2002, s. 21–22) tvrdí, že skrytá nezaměstnanost je typ nezaměstnanosti, kdy si nezaměstnaná osoba nehledá práci, a kdy se jako nezaměstnaná neregistruje. Jedná se o jednotlivce, kteří hledání práce vzdali, nebo si práci vyhledávají neformálními způsoby přímo u zaměstnavatelů a nejsou registrováni na úřadě práce. Skrytá nezaměstnanost také může zahrnovat osoby, které jsou nezaměstnané např. z důvodu nízkého vzdělání, nízké kvalifikace, vysokého věku, zdravotního postižení nebo z důvodu jiného znevýhodnění. Nepravá nezaměstnanost se týká osob, které jsou sice evidovány na úřadě práce jako nezaměstnaní, ale nemají potřebu si nějaké zaměstnání hledat. Obvykle pobírají finanční podporu v nezaměstnanosti nebo si přivydělávají formou nelegální činnosti (Duková, Duka, Kohoutová, 2019, s. 97).

Během výzkumu jsem se setkala i se stavem dlouhodobé nezaměstnanosti, která působí značné sociální problémy a může vést k sociálnímu vyloučení. Je definována ztrátou pracovního místa a doba jeho ztráty přesáhla 12 měsíců. Má negativní vliv na jedince a jeho domácnost ohledně příjmů a udržení si pracovních návyků. V rámci dlouhodobé nezaměstnanosti pak nezaměstnaní přechází z dávek nezaměstnanosti na sociální podporu a hmotnou nouzi (Tomeš, 2011, s. 92).

Matoušek, Koláčková, Kodymová a kol. (2010, s. 304) tvrdí, že ztráta zaměstnání téměř vždy přináší změnu sociálního statusu, sociální role a životní úroveň nezaměstnaného. Současně v této situaci existuje i riziko sociální izolace. Tyto dopady nezaměstnanosti pak neovlivňují pouze nezaměstnaného, ale i jeho sociální okolí. Nejčastěji se jedná o jeho rodinu.

1.6 VZDĚLÁNÍ

Dle Šámalové a Vojtíška (2021, s. 363) jednou ze základních definic vzdělání je, že se jedná o proces, který zahrnuje poznávání a porozumění souvislostem našeho života. Tento proces je úzce spojen s výchovou, protože napomáhá formování vlastností jedince a dochází k osvojování si společenských norem.

Žáci, kteří potřebují speciální podporu, a kteří se během svého vzdělávání dostávají do znevýhodněné pozice jsou převážně žáci se zdravotním postižením a žáci s nízkým sociálním a ekonomickým statusem (Šámalová, Vojtíšek, 2021, s. 370). V tomto případě se může jednat o děti, které žijí se svými rodinami na ubytovnách.

Existuje několik faktorů, které v rámci sociálního a prostorového vyloučení ovlivňují vzdělání. Dle Prokopa (2019, s. 449) je důležitý např. vzhled bydlení, jeho přeplněnost a jak malé jsou místnosti. Tyto faktory mohou vést k nárůstu stresu a komunikačních obtíží v rodině, a to pak následně může ovlivnit školní výsledky dětí a omezit jejich možnosti školní přípravy.

Mezi další faktory ovlivňující vzdělání patří i spojitost mezi prostorovou segregací a segregací ve školství, do které lze zahrnout nerovnoměrné rozmístění jednotlivých škol. Místo, kde děti žijí ovlivňuje jejich možnosti ve vzdělání, a také mohou mít přístup pouze k určitým školám, které se v jejich okolí nachází (Nieuwenhuis, Xu, 2021, s. 143).

Česká republika je toho jasným příkladem. Od 90. let 20. století dochází u některých základních škol, které se nacházejí v blízkosti sociálně vyloučených lokalit k postupné změně etnického složení žáků. Český vzdělávací systém je díky tomu už delší dobou terčem domácích i mezinárodních kritik, protože je vnímán jako segregační vůči Romům. Hlavním bodem celé kritiky je, že český vzdělávací systém zařazuje velké množství romských dětí do základních škol praktických, které byly dříve známé jako zvláštní školy. Tyto školy všeobecně poskytují nižší vzdělávací standart (Nekorjak, Suralová, Vomastková, 2011, s. 658).

Tzv. sociální kapitál také sehrává ve vzdělání velkou roli: „Život ve specifickém prostoru vyloučených lokalit ohraničuje sociální kontakty rodin víceméně na okruh lidí s podobnými strategiemi, což se v důsledku podepisuje i na

vzdělanostních drahách dětí. Z hlediska školní úspěšnosti a aspirací jsou dětem bezprostředně dostupné víceméně podobné vzorce a rolové modely” (Nekorjak, Souralová, Vomastková, 2011, s. 674). Děti si na vzniklou situaci zvykají a neumí si představit odlišný stav. Je časté, že většina jejich rodičů má absolvované pouze základní vzdělání a nízké vzdělanostní aspirace jsou tak přenášeny. Obecně lze konstatovat, že školský systém a stupeň vzdělání přitom významně ovlivňuje mezigenerační přenos sociálního vyloučení (Čada, 2015, s. 74).

Dle Prokopa (2019, s. 452) nemusí být vztah mezi chudobou a výsledky dítěte ve škole vždy přímý. Tento vztah je nejčastěji ovlivněn tím, že dítě vyrůstá v chudých komunitách s vyšší prevalencí sociálně patologických jevů a nižšími aspiracemi jeho vrstevníků. Děti z těchto oblastí mohou navštěvovat školy s nižší kvalitou vzdělávání, což může vést k celkově horším vzdělávacím výsledkům. Prokop (tamtéž, s. 468) dále tvrdí, že problémy dětí ve škole, které jsou přímo spojeny s problémy v bydlení by mohly vyřešit programy a cíle sociálního bydlení.

Dle mého názoru hraje vzdělání ve společnosti klíčovou roli a jedná se o jeden ze základních zdrojů společnosti, který může sociální vyloučení značně prohlubovat. Na základě dostupných informací a zkušeností z výzkumu si myslím, že sociální vyloučení převážně ve formě prostorové segregace ovlivňuje kvalitu vzdělání a může přispívat k diskriminaci či stigmatizaci ve vzdělávacím prostředí.

2 FORMY POMOCI

V následujících podkapitolách jsou definovány různé formy pomoci, které pomáhají zmírnit či odstranit příčiny a následky sociálního vyloučení. Dále se také zaměřují na pomoc v rámci prostorové segregace, která může být důležitá i v boji proti segregaci ve vzdělávání, a dále na dluhové poradenství.

2.2 NÁSTROJE SOCIÁLNÍ POLITIKY A SOCIÁLNÍ PRÁCE PRO SOCIÁLNÍ ZAČLEŇOVÁNÍ

Sociální začleňování označuje proces, při kterém se usiluje o rovné příležitosti a podporu pro všechny, kteří jsou ohroženi sociálním vyloučením. V tomto procesu hraje velkou roli sociální politika státu a sociální práce. Od roku 2000 navrhuje země EU tříleté Akční plány v rámci jejich agendy sociálního začleňování. V České republice byly zavedeny v roce 2004. Cílem této agendy je vytvořit komplexní strategii pro sociální začleňování a mobilizovat aktéry a zdroje k její realizaci. Akční plány kladou důraz převážně na různé aspekty sociálního začleňování a zároveň umožňují přístup k evropským strukturálním fondům. Jejich zdroje jsou poté na regionální i lokální úrovni směřovány k širokému spektru aktérů (Mareš, Sirovátka, 2008, s. 284).

Aktuální Akční plán je vydán pro rok 2024–2026 a vychází ze Strategie sociálního začleňování 2021–2030, která vytváří rámec, v němž se bude v daném časovém období politika boje proti sociálnímu vyloučení pohybovat.¹ Cílem celého Akčního plánu je přesné pojmenování největších problémů, se kterými se lze v oblasti sociálního vyloučení setkat a pomoci k jejich řešení. O všech opatřeních, která jsou v Akčním plánu doporučena, rozhodují jednotlivé resorty a Komise pro sociální začleňování (MPSV, 2023, s. 3).

Akční plán zahrnuje několik oblastí, úkolů a cílů týkající se uplatňování základních principů, sociální práce jako základního nástroje pro sociálního

¹ Viz.: <https://www.mpsv.cz/documents/20142/225517/Ak%C4%8Dn%C3%AD+pl%C3%A1n+2024-2026+Strategie+soci%C3%A1ln%C3%ADho+za%C4%8Dle%C5%88ov%C3%A1n%C3%AD+2021-2030.pdf/c5686f65-b67f-acd4-d96f-47dfb450cfc9>

začleňování, oblasti podporující sociální začleňování a realizaci a monitorování Strategie sociálního začleňování. Mezi stěžejní úkoly a cíle v kontextu mé práce patří:

1. Podpora rovných příležitostí, jejichž cílem je zvýšit informovanost nejen sociálně vyloučených osob, ale i osob, které jsou sociálním vyloučením ohrožené a snižovat nerovnosti ve společnosti např. tím, že se zajistí rovný přístup k veřejným službám.
2. Posilování sociální soudružnosti, v rámci které je nejdůležitější vytvořit funkční systém účinné prevence a tím oslabovat procesy sociálního vyloučení.
3. Rozvíjet a profesionalizovat sociální práci, kdy je nezbytné nejdříve dokončit legislativní proces zákona o sociální práci, naplnit ho v praxi a posilovat metody sociální práce, které budou zaměřeny na občanské zplnomocňování osob sociálně vyloučených nebo sociálním vyloučením ohrožených.
4. Posílit nástroje pro poskytování podpory v přirozeném prostředí osob. Tento cíl zahrnuje rozvoj podpory, která je poskytovaná v přirozeném prostředí jednotlivců či skupin, pro které je určena.
5. Prostřednictvím komunitní práce a participace obyvatel daného území umožnit sociální změnu a zvýšit schopnost jednotlivců či skupin řešit své problémy a zapojit je do formování lokální politiky (MPSV, 2023, s. 5-48).

2.3 CESTY Z PROSTOROVÉ SEGREGACE

Dle Platformy pro sociální bydlení (2021, s. 36) existují tři hlavní možnosti, které by se situací mohly bojovat a následně ji vyřešit:

1. Zavedení více projektů podpory v bydlení. V tomto případě záleží nejvíce na financích. Aby se situace měnila k lepšímu, je zapotřebí dávat více peněz na již v zahraničí osvědčené projekty podpory v bydlení. Existuje jich hned několik a dokáží rychle a efektivně vyřešit situaci osob, které se nacházejí v bytové nouzi. Celý proces je i výrazně úspornější než např. nová výstavba. Ačkoliv v ČR nějaké projekty podpory v bydlení už běží, tak si myslím, že by bylo vhodné jich zajistit ještě více.

2. Zajištění větší informovanosti o příspěvku na bydlení a podpořit jeho využívání. Příspěvek na bydlení je dávka, která má schopnost zmírnit nedostupnost bydlení, předcházet jeho ztrátě a snižovat náklady na bydlení. Osobně jsem se setkala jak s neinformovaností o příspěvku na bydlení, tak s názory, že příspěvek na bydlení není "v pořádku" pobírat. Myslím si, že tato možnost je velmi důležitá, protože by mohla pomoci lidem, kteří se za svojí situaci nějakým způsobem stydí, a nebo si neví rady.
3. Přijetí vhodného zákona o sociálním bydlení, který lidem bez stabilního a vhodného bydlení pomůže situaci včas řešit. O zákoně se v ČR hovoří již dlouhou dobu, ale stále to má bohužel minimální výsledky. Zákon by mohl zajistit rovné šance a příležitosti pro všechny. Je důležitý i pro zařízení stabilního a udržitelného financování. Momentálně je vše založené na dotacích a prostředcích z fondů EU

Jak již výše zmiňuji, tak v programech, které se zabývají podporou bydlení můžeme rozlišit několik přístupů. Prokop (2019, s. 448) zmiňuje, že dle USICH (2013) patří mezi nejznámější přístupy Housing First a Housing Ready. V přístupu Housing Ready jde o tzv. prostupné bydlení. Klienti se dostávají nejdříve od primárních a převážně krátkodobých forem pomoci jako jsou např. azylové domy a ubytovny k vlastnímu bydlení. Pro mojí práci je klíčový spíše přístup Housing First. Tento program je velmi populární v zahraničí a mezi hlavní cílové skupiny patří rodiny s dětmi. V USA se stal dokonce jednou z klíčových strategií pro řešení bezdomovectví rodin s dětmi.

Housing First neboli Bydlení především je jednou z nejdůležitějších inovací v oblasti plánování služeb pro řešení nejen bezdomovectví, ale i bytové nouze. Tento koncept byl vyvinutý Dr. Samem Tsemberisem v USA a velmi rychle prokázal svou účinnost v boji proti bezdomovectví mezi lidmi s vysokou potřebou podpory nejen v USA, ale také v několika zemích v Evropě (Pleace, 2017, s. 19). Hlavní činností programu Housing First je rychlé přestěhování osob bez domova či osob nacházejících se v bytové nouzi do trvalého a standardního bydlení s pomocí průběžné a individuální podpory převážně sociálních pracovníků. Vše je založeno na základě dobrovolnosti (Busch-Geertsema, 2013, s. 4).

Podporu sociálních pracovníků a domov již získalo díky projektům Housing First v ČR přibližně 700 lidí a z toho 320 dětí. Projekty mohou realizovat např. neziskové organizace, obce a také organizace jimi zřizované (MPSV, 2022). V Plzeňském kraji jsou realizovány projekty podpory bydlení jen na území města Plzně. Jedná se o dva projekty Housing First a jeden projekt Housing Led. Myslím si, že kdyby se zajistily další takové projekty, tak by výsledky byly ještě lepší a viditelnější.

V rámci mé práce se zaměřím převážně na práci projektů Bydlení především s rodinami. Každý z projektů by jim měl od počátku poskytovat podporu a sledovat jejich individuální potřeby. Již před zabydlením mohou nastat neočekávané problémy. Často se stává, že např. dojde k předčasnému zániku ubytovací smlouvy na ubytovně, nebo jsou rodinám odebrány sociální dávky. V těchto případech musí sociální pracovníci patřičně reagovat (Bartošová, Černá, Ferencová, Fialík, Freund a kol., 2018, s. 39)

Po zabydlení sociální pracovníci směřují svojí práci převážně na podporu rodiny v udržení si bydlení. Sociální pracovníci nezasahují jako pronajímatelé a díky tomu k nim rodiny mohou mít větší důvěru a cítit se bezpečně. Kromě toho sociální pracovníci také poskytují sociální poradenství a mohou rodinu podporovat i v dalších oblastech jako je pomoc při získání zaměstnání, zajištění vhodného vzdělání a školských zařízení pro děti a pomoc při komunikaci s úřady (Bartošová, Černá, Ferencová, Fialík, Freund a kol., 2018, s. 44-46).

2.4 DLUHOVÉ PORADENSTVÍ

Lidé, kteří jsou ohroženi sociálním vyloučením a chudobou často čelí situacím, kdy si potřebují půjčit peníze na pokrytí neočekávaných výdajů. Pokud ale nemohou tyto půjčky splatit, tak se mohou následně dostat do složitého cyklu zadlužení a následně i exekucí.

Rostoucí zadluženost je dlouhodobě chápána jako vážný sociální problém. Přibývá počet osob a domácností, které mají více dluhů, než si mohou dovolit splácet a tím přibývá i počet exekucí. Situace zadluženosti ovlivňuje různé oblasti, jako je nezaměstnanost, kvalita a dostupnost bydlení, zdravotní péči, vzdělání a

rodinné rozpočty. Dále může přispívat k sociálnímu vyloučení jednotlivců či celých rodin a ohrožovat jejich základní životní potřeby (Šeda, Hábl, Dopitová, Halířová, Baslová a kol., 2021, s. 7).

Sociální práce hraje důležitou roli v oblasti řešení finančních potíží a dluhů. V případě zadlužení se nejvíce doporučuje navštívit dluhové poradenství, které poskytují odborně vzdělaní sociální pracovníci. Hlavním úkolem organizací, které se dluhovým poradenstvím zabývají je zajistit systém pomoci, který zahrnuje přímé poradenství pro osoby s dluhy, preventivní vzdělávání a možnou spolupráci i s věřiteli (Svobodová, Machalíček, Christová, 2008). Dluhové poradenství je bezplatné a funguje na principu nezávislosti, nestrannosti a diskrétnosti (Svobodová, 2019, s. 12)

3 METODOLOGIE

V této kapitole se zaměřuji na metodologii výzkumu, který jsem realizovala v rámci mé bakalářské práce. Kapitola zahrnuje popis mnou zvolené výzkumné metody, cíl výzkumu, hlavní otázky výzkumu a výběr respondentů. Dále zde popisuji výzkumný proces a závěrečné zpracování dat. Výzkum byl realizován kvalitativní metodologií a formou polostrukturovaných rozhovorů, které jsem podrobila kvalitativní obsahové analýze na základě tématického a evaluačního kódování. Data jsou následně interpretována v praktické části práce a jsou upravena do čitelnější a srozumitelnější podoby.

3.2 VÝZKUMNÁ METODA

Kvalitativní výzkum jsem si vybrala z toho důvodu, že se zaměřuje na jednání jednotlivců či skupin a snaží se mu porozumět. Rozebírá lidské jednání, jak o něm lidé mluví, a jak ho interpretují a prožívají. Dále také proto, že probíhá přímo v prostředí, kde se zkoumané jevy vyskytují a soustředí se na to, jak prostředí ovlivňuje jedince či celé skupiny (Novotná, Špaček, Šťovíčková Jantulová a kol., 2019, s. 260). V mém případě se jednalo o ubytovny, které jsou velmi specifickým typem bydlení.

Pro získání dat jsem si vybrala polostrukturované rozhovory proto, že se jedná o typ rozhovorů, které mají již předem připravené okruhy otázek, na které se výzkumník ptá. Respondenti tak mají příležitost pro svá vlastní vyjádření a výzkumník má větší možnost reagovat na zajímavé situace a témata, které během rozhovoru zazní (Novotná, Špaček, Šťovíčková Jantulová a kol., 2019, s. 322). Dle mého názoru se mi díky polostrukturovaným rozhovorům podařilo od respondentek získat detailnější odpovědi a pomohly mi porozumět jejich reakcím a názorům.

3.3 CÍL VÝZKUMU

Hlavním cílem výzkumné části bylo blíže zjistit, jak žijí rodiny s dětmi na ubytovnách, a jaký to má dopad na jejich potřeby týkající se převážně bydlení, vzdělání, ekonomického statusu (zaměstnání, dluhy, chudoba).

3.4 HLAVNÍ OTÁZKY VÝZKUMU

Pro výzkum jsem si stanovila hlavní výzkumnou otázku a tři podotázky. Hlavní výzkumná otázka zní: Jak bydlení na ubytovně ovlivňuje sociální potřeby rodin s dětmi? Podotázky se týkají toho, jak jsou sociální potřeby rodin s dětmi žijících na ubytovnách naplňovány v oblasti bydlení, vzdělání a ekonomiky.

3.5 VÝBĚR RESPONDENTŮ

V každém případě se dotazovanými staly ženy, jejichž rodiny žijí na ubytovnách. Respondentky jsem pro účely výzkumu získávala řetězovým výběrem. Tomuto typu výběru se také jinak říká technika nabalování či sněhové koule, kterou využíváme tehdy, když je terén nebo téma pro výzkumníka určitým způsobem známé, ale zároveň s ním není na 100% seznámen. Technika spočívá v tom, že někdo doporučí někoho, kdo by byl ochotný se do výzkumu zapojit, nebo přímo už respondent doporučí dalšího, ten pak dalšího atd. (Novotná, Špaček, Šťovíčková Jantulová a kol., 2019, s. 297).

V mém případě to bylo tak, že jsem většinou došla na ubytovnu, kde jsem spoléhala, že najdu rodinu, která se mnou bude ochotná provést rozhovor a doporučí mi další rodinu. V pár případech se mi povedlo, že jsem kontaktovala přímo majitele ubytoven, kteří byli ochotní a doporučili mi, za jakou rodinou mám jít.

Pro výběr respondentek jsem měla pouze dvě důležité podmínky. Muselo se jednat o domácnost s dětmi a musela žít na ubytovně. Myslím si, že zapojení různých typů domácností do mého výzkumu přineslo širší, reálnější i komplexnější pohled na problematiku života na ubytovně.

3.6 VÝZKUMNÝ PROCES

Výzkumný proces započal přípravou si osnovy rozhovoru. Otázky jsem rozdělila do jednotlivých okruhů, které se týkaly bydlení, vzdělání, ekonomiky, bezpečí a sociálních služeb. Byly otevřené a dávaly respondentkám možnost téma více rozvinout.

Výzkum probíhal od října roku 2023 do února roku 2024 na ubytovnách v Plzeňském kraji. Vše se odehrávalo dle možností respondentek. Pokud neměly v daný moment, kdy jsem byla na ubytovně čas, tak jsem jim vždy dala prostor a domluvily jsme se na jiný termín. Občas to bylo trochu komplikované, protože se stávalo, že jim nakonec nevyhovoval ani druhý termín, tak jsme domluvily třetí termín a nastala i situace, kdy jsme se scházely dva měsíce.

Velkou roli sehrála i nízká důvěra dotazovaných. Jak již výše zmiňuji, tak jsem většinou musela na ubytovny dorazit sama. Respondentky mě neznaly a ve více případech jsem si všimla jejich opatrnosti. Byla jsem i několikrát odmítnuta a dle mého názoru to bylo právě kvůli tomu, že mě neznali. Snažila jsme se zkontaktovat několik organizací, které s rodinami na ubytovnách pracují, abych se k nim mohla lépe dostat, ale bohužel bez úspěchu. Velmi mě překvapila ochota dvou majitelů ubytoven, kteří mi doporučili za jakou rodinou mám jít. S jedním z nich jsem se musela osobně sejít, protože chtěl nejdříve vysvětlit o čem výzkum je.

Když jsem našla respondentky, které byly ochotny se mnou provést rozhovor, tak jsem nezapomněla na etické aspekty, které doprovází každý výzkum. Mezi základní etické požadavky patří respektování soukromí a zachování možnosti samostatného rozhodování respondentů. Dále je také důležité dbát na zamezení zneužití a poškození dotazovaných (Novotná, Špaček, Šťovíčková Jantulová a kol., 2019, s. 63).

Jako první jsem respondentky vždy informovala o tématu mé bakalářské práce, a za jakým účelem výzkum provádím. Poté jsem je informovala čeho se budou týkat mnou kladené otázky, a že mají možnost kdykoliv rozhovor ukončit nebo na některou z otázek neodpovídat. Dále jsem respondentky ujistila, že zůstanou v anonymitě a nikdo nezjistí, že se jedná o ně. Pro zachování anonymity jsou respondentky v mé práci pojmenovány pouze pseudonymy. Jako poslední jsem

se jich zeptala, zda by jim nevadilo, že bude rozhovor nahráván na diktafon a nechala je podepsat informovaný souhlas o účasti na výzkumu a nahrávání. Informovaný souhlas zároveň znovu zazněl v každé nahrávce.

3.7 ZPRACOVÁNÍ DAT

Cílem kvalitativní analýzy dat je porozumět získaným datům a následně je interpretovat. Analýza kvalitativních dat zahrnuje celkem tři důležité kroky, které se navzájem propojují.

Prvním krokem je tzv. segmentace. Jedná se o postup, kdy si výzkumník pročítá data a přemýšlí nad tím, do jakých témat patří různé informace. Ty si následně vybraným způsobem zapíše. Data se díky tomuto postupu zredukuje (Novotná, Špaček, Šťovíčková Jantulová a kol., 2019, s. 430).

Druhým krokem je kódování. Jedná se o postup, kdy se zredukováná data pojmenovávají a vytváří se k nim popisky. Data jsou poté označovány většinou slovy či slovními spojeními. Při kódování zároveň dochází k porovnávání. Výzkumník vytváří kódy tak, aby určitý kód mohl využít k okódování dalších dat. Data se tak neustále porovnávají s předchozími a výzkumník uvažuje o tom, zda pro ně již kód má, nebo musí vytvořit nový (Novotná, Špaček, Šťovíčková Jantulová a kol., 2019, s. 430).

Třetí krok se týká vlastních poznámek, které slouží jako komentáře k vytvořeným kódům. Jedná se o vlastní pojmenování a zápisky, které si výzkumník zapisuje. Poznámky vytvořené kódy propojují a zároveň slouží k výslednému porozumění (Novotná, Špaček, Šťovíčková Jantulová a kol., 2019, s. 436-437).

4 INTERPRETACE DAT

V této části práce představuji interpretaci dat, které jsem získala během výzkumu na vybraných ubytovnách. Kapitola zahrnuje shrnutí odpovědí a myšlenek dotazovaných na zásadní okruhy otázek a jsou podpořeny odbornou literaturou, která uvádí podobná zjištění.

4.2 BYDLENÍ

Ubytovny jsou velmi specifickým typem bydlení a nejsou legislativně vymezeny. Jedná se o typ bydlení, kde se ubytovací smlouvy obvykle uzavírají na dobu určitou. Jejich délka bývá pár měsíců. Ačkoliv by ubytovny měly v ideální případě sloužit pouze ke krátkodobému ubytování, tak realita je poněkud jinde (MPSV, 2022). Ubytovny poskytují především dlouhodobé bydlení různým cílovým skupinám a stávají se alternativou např. k azylovým domům a noclehárnám (Hruška a kol., 2013, s. 12).

Jeden z důvodů, proč se ubytovny staly alternativním a hojně využívaným substandardním způsobem řešení bytové nouze je ten, že se na nich neplatí kauce a z toho důvodu, zde bydlí tolik jedinců i celých rodin. Z důvodu ekonomické situace osob, které na ubytovnách žijí, by si v případě zavedení plateb kaucí nemohli dovolit ani tento typ bydlení a majitelé by se tak připravily o část zisků (Hruška a kol., 2013, s. 30)

Lidé se na ubytovny dostávají většinou po předchozí ztrátě bydlení. Pokud o bydlení přijde rodina s dětmi, tak se může jednat ještě o těžší situaci, než když o bydlení přijde jednotlivec, protože rodiče kromě sebe musí zabezpečit i své děti. Dotazované respondentky s rodinou přišly o předchozí bydlení buď z finančních důvodů nebo kvůli majitelům předchozích bytů. V jednom případě v tom také hrály roli rodinné vztahy.

Bydlím tady, protože na kauci nemám a jenom tak byt, nebo podnájem nenajdu. Byla zima a museli jsme si najít bydlení, abychom nezůstali venku. Jsem ráda za to, že mám střechu nad hlavou, a že jsem, kde jsem. Vilma

Bydlela jsem v podnájmu, kde se změnil majitel a bylo to tam špatný. Musela jsem pak přestěhovat sem. Anastázie

My jsme měli být, ale přišli jsme o něj. Majitel se ho rozhodl prodat a museli jsme pryč. Edita

Bydleli jsme v bytě, který patřil manželovo mámě. Manžela zavřeli do kriminálu a od té doby to nebylo dobrý. Namísto toho, aby ona trochu pomohla mě, tak mě využívala. Platila jsem jí nájem a všechno ostatní. Když si můj kluk přinesl kočičku, tak už bylo zle, že žádný zvířata tam nechce. Pak začala s tím, že jí můj syn poničil věci a tak. Tak jsem jí hodila klíče a z jednoho dne na druhý jsem odešla. Tady to bylo volný, tak jsem to vzala. Žofie

Tyto situace, které vedly u dotazovaných ke ztrátě předchozího bydlení zmiňuje i Šimíková, Trbola, Milota a Frišaufová (2015, s. 8). Dle jejich názoru vedou ke ztrátě bydlení nejčastěji celkem 4 situace, které se mohou navzájem ovlivňovat a kombinovat:

1. Nedostek finančních prostředků na bydlení a jiné životní náklady.
2. Neplnění finančních závazků, které jsou spojené s bydlením.
3. Neplnění nefinančních závazků, které jsou spojené s bydlením.
4. Ztráta právního nároku na bydlení.

Překážek k opětovnému nalezení stabilního bydlení existuje několik. Jedna z dotazovaných měla při hledání bydlení zkušenosti s tím, že se vždy naskytl problém jenom kvůli tomu, že je Romka. I když existuje tzv. antidiskriminační zákon, který zakazuje diskriminaci v oblasti přístupu k službám a k bydlení, tak je diskriminace na základě etnického původu v této oblasti stále běžná (Snopek, Matoušek, 2014, s. 9). Nerovnoprávné zacházení přitom může mít na jednotlivce, kterého se situace týká vážné psychické a zdravotní dopady. Zároveň to také může mít vliv na celé komunity, které jsou podobným situacím běžně vystavovány (Toušek, Walach, Kupka, Tvrdá, Brendzová a kol., 2018, s. 141).

Říká se, že lidi by měli být lidmi. Bohužel u některých lidí to tak není, protože když vidí tmavýho člověka, tak je všechno jinak. Já jsem cikánka a manžela mám Čecha, takže když jsme potřebovali zařídit bydlení nebo něco jiného, tak to musel zařídit on. Když jsem tam byla já, tak už tam byl problém a bylo to jenom: My Vám zavoláme a my se Vám

ozveme. Bohužel je to opravdu o těch lidech. Neříkám, že je to takové celkově, že člověk hází všechny do jednoho pytle, ale z 50% tam ten problém je. Žofie

Některé z dotazovaných měly zkušenosti s pobyty i na jiných ubytovnách. Bydlely tam již se svými dětmi. Šimíková, Trbola, Milota a Frišaufová (2015, s. 12) tvrdí, že předchozí zkušenosti s nestabilním bydlením mohou být dalším důvodem, proč si některé rodiny nemůžou najít běžné bydlení. Rodiny, které dlouhodobě pobývají na ubytovnách nemají dostatek zkušeností v oblasti bydlení. Nejsou schopni např. včas platit nájem, dodržovat pravidla domu a noční klid, a to třeba jenom z toho důvodu, že to nikdy předtím dělat nemuseli. Dále se také mohou setkat s předsudky z okolí, které je automaticky vnímá jako ty, kteří budou mít podíl na nežádoucích jevech např. při užívání bytu a společných prostor.

Když jsme bydleli na té ubytovně, tak moje děti byly ještě malé. Pak to tam zrušili a našli nám náhradu tady na ubytovně. Pak jsem tady nějaký čas nebydlela, ale musela jsem se zase vrátit, protože jsem si chtěla vzít do péče vnuka a nemohla jsem najít bydlení. Jsme zadlužený a k tomu se i každé ptá: Proč máte trvalý bydliště na úřadě? Takže není to nic lehkého. Běla

4.2.1 KVALITA BYDLENÍ

Ubytovny obvykle nesplňují základní hygienické standardy, které se od dlouhodobého bydlení očekávají a představují tím nekvalitní bydlení. Ubytovny často disponují společnou koupelnou a toaletou pro všechny obyvatele. Není ani výjimkou, že jednotlivé pokoje nemají vlastní kuchyni. Rodiny žijící na ubytovnách se tak často potýkají s nedostatkem soukromí (Snopek, Matoušek, 2014, s. 12).

Během výzkumu jsem se nejčastěji setkala s tím, že koupelna a toaleta byla společná pro všechny. Kuchyň byla společná na všech ubytovnách. Pouze ve dvou případech měly respondentky vlastní toaletu a koupelnu, ale i v tomto případě byla kuchyň společná. Dle respondentky Žofie není žádná výhra sdílet koupelnu s ostatními.

Do společný kuchyně chodím jenom mýt nádobí, protože mám vařič doma. Ta společná kuchyňka slouží k tomu, že když někdo nemá svůj vařič, tak si tam chodí vařit a taky umýt nádobí. Některý lidi, to tady ale nedělají, protože chodí mýt nádobí do koupelny a to já se štítím. Tam se myjeme a tam by se nádobí mýt nemělo, ale některý lidi to dělají.
Žofie

Vybavení pokojů bývá na ubytovnách taky nedostatečné. Pokoje jsou často temné, chybí tam potřebný nábytek a vyskytuje se v nich plíseň (Matoušek, Pazlarová a kol., 2014, s. 61). Většina z dotazovaných se s výskytem plísně setkala a nebylo ani výjimkou, že měly zkušenosti s výskytem různých parazitů. Nejčastěji se jednalo o štěnice.

V koupelně to vypadá, že tam bude plíseň. Myslíme si, že to je z toho vlhka. Rozálie

Štěnice tady chvíli byly. Soused to hodně dlouho nenahlásil a potom se na to přišlo. Přišla sem i hygiena. Žofie

Vybavení v pokojích bylo u všech dotazovaných v podstatě stejné. Myslím si, že v tom hraje velkou roli i malý prostor, ve kterém respondentky žily. Nábytek byl většinou na první pohled starý a opotřebovaný. Respondentky mi také sdělily, že některé věci si musely dokoupit samy.

Mám tady skříň, postele a ledničku, která je ale naše. Je to tady malý a nedá se sem nic moc dát. Rozálie

Já jsem tady dostala nábytek, postele, ledničku a stůl. Pak jsem si přinesla věci, který jsem měla u přítelovo syna. Potom tady je televize, která je přítelovo a ještě jedna malá lednička, která je synovo. Sice je to takový starší nábytek, ale člověk je za to rád. Vilma

Mám tady ledničku, skříň, stůl, postele a židle, ale všechno to je pana majitele. Já jsem si sem přivezla televizi. Anastázie

Kromě toho, co jsem sama viděla, a co mi respondentky o stavu jejich bydlení sdělily mě zajímal i jejich subjektivní pohled. Téměř všechny respondentky si myslí, že je

jejich bydlení nekvalitní. Přišlo mi zajímavé, že i přes to jsou ale rády, kde jsou, a to hlavně kvůli dětem.

Není to kvalitní bydlení. Pro lidi, který jsou sami a chodí do práce to může být vhodný, ale pro matky s dětmi to vhodný není. Žofie

Není to kvalitní, ale já jsem ráda, že máme s dětmi kde být. Edita

Není to kvalitní a chtěla bych si koupit něco lepšího, ale jsem ráda, že máme aspoň tuto. Rozálie

Jelikož mi respondentky samy sdělily, že jim bydlení nepřijde kvalitní, tak mě zajímalo, kde by si přály bydlet. Lidé na ubytovnách všeobecně nežijí proto, že by chtěli. Naprostá většina z nich by raději bydlela ve standardním nájemním bydlení, ale jejich šance na jeho získání jsou obvykle minimální (Snopek, Matoušek, 2014, s. 12). Dle respondentek mezi nejčastější překážky pro získání standardního bydlení patřily finance a exekuce.

Já bych chtěla rodinný domek se zahrádkou, který jsme měli na Slovensku. Jsem zvyklá dělat okolo zahrádky a sázet cibulku. Žofie

Já bych chtěla bydlet spíš v podnájmu. Nejlepší by bylo, kdyby to byl nějaký rodinný baráček, kde by mohl malej i běhat. Když ne, tak by se mi líbila nějaká starší bytovka. Běla

Chtěla bych bydlet v nájmu. Finančně na tom nejsme dobře, ale i kdyby to byl ten podnájem, tak bych byla ráda. Rozálie

4.3 VZDĚLÁNÍ

Celkově lze říci, že místo, kde lidé žijí, hraje důležitou roli v tom, jaké vzdělávací příležitosti lidé mají, a jak je využívají. Většina z dotazovaných měla dosažené pouze základní vzdělání, které jim ale dle jejich vlastních slov k životu stačí. Pouze jedna respondentka měla získaný výuční list. Důvodů, proč měla většina respondentek získané pouze základní vzdělání bylo více. Mezi převažující důvody, které vedou k dosažení jen základního vzdělání může patřit vliv nedostatečné podpory rodiny a neočekávané životní události jako je např. těhotenství, nutnost

péče o člena rodiny či péče o sebe samotného v případě, kdy podpora rodiny zcela chybí a jedinec se musí zabezpečit sám (Matoušek, Vepřková, 2019).

Já jsem se chtěla vyučit, ale nemohla jsem ze zdravotních důvodů.

Vilma

Já jsem neměla dobrý rodiče, takže jsem neměla takový možnosti.

Rozálie

Čada (2015, s. 74) zmiňuje, že lidé, kteří bydlí v nestabilních a nekvalitních typech bydlení mají obvykle dosažené pouze základní vzdělání a existují i důkazy o tom, že dosažená úroveň vzdělanosti klesá. Obecně platí, že v lokalitách, které jsou více etnicky homogenní žijí obyvatelé s nízkou úrovní vzdělání. I v případě více promísených lokalit se nachází většina osob pouze se základním či učňovským vzděláním.

Dle těchto informací by se dalo předpokládat, že vzdělání nebude mít pro lidi žijící na ubytovnách velký význam a nebudou ho považovat za důležité. I přes to, že respondentky dosáhly pouze základního vzdělání a jen v jednom případě měla respondentka získaný výuční list, tak většina z nich považovala vzdělání za důležité.

Vzdělání je v dnešní době určitě důležitý. I když jsem původem Romka, tak nemám ráda Romy, který nechtějí nic dělat nebo se učit. Anastázie

Vzdělání je důležitý a hlavně v dnešní době. Říkám to i svým dětem. Můj kluk mi nejdřív říkal, že už na školu nepůjde, ale pak i on začal uvažovat o tom, že by na školu šel, protože by to bylo dobrý i kvůli tomu, že se může s někým novým seznámit. Kamarádi dělají taky hodně a něco nového se tam naučí. Myslím, že jde o ty příležitosti. Žofie

4.3.1 VZDĚLÁNÍ PRO DĚTI

Vzdělání je pro děti velmi důležité. Formuje jejich budoucí osobní i profesionální úspěchy a zároveň přispívá k rozvoji společnosti. Pro efektivitu vzdělávání je důležité, aby každé dítě mělo ve svém domově vhodný prostor a klid na plnění školních povinností. Myslím si, že tento prostor a klid na učení vnímá každý jinak. Pokud je někdo zvyklý žít v malých místnostech s více lidmi, tak je zvyklý, že prostor

na učení s nimi sdílí také. Dle respondentek, jejichž děti do školy chodily, se místo na učení v jejich domácnosti nacházelo. I v případě, kdy děti byly malé a do školy ještě nechodily se respondentky domnívaly, že by se u nich doma místo na učení našlo.

Mám tady velký stůl a syn se u něj učí. Vždycky mu ho uklidím, aby se mohl učit. Rozálie

Děti tady místo mají, ale není to ideální. Edita

Děti mají svůj pokoj, kde se můžou učit. Žofie

Místo by tu bylo. Samozřejmě by to nebylo jako ve vlastním, ale myslím, že by se to zvládlo. Anastázie

Ačkoliv si respondentky myslí, že se jejich děti mohou v jejich domácnosti věnovat školním povinnostem, tak dle Snopka a Matouška (2014, s. 12) se život na ubytovnách negativně odráží na školních výsledcích dětí z toho důvodu, že jim tam ten pravý prostor a klid na učení chybí. Prokop (2019, s. 449) tvrdí, že sdílení malých místností s více lidmi může vést k problémům v domácnosti, které se následně odrážejí ve škole. Kromě toho můžou omezovat i školní přípravu, která je pro děti důležitá.

S prostředím, ve kterém děti žijí a tráví v něm čas i např. školní přípravou souvisí s jejich vzdělanostními aspiracemi, které tím mohou být ovlivněny. Jelikož jsem se na otázky ptala pouze matek dětí, tak mě zajímalo, jaké vzdělání by si pro své děti přály.

Chtěla bych, aby byl automechanik, ale pak to bude na něm. Hlavně, aby ho to bavilo. Anastázie

Byla bych ráda, kdyby byly děti vyučený. Když máte v ruce papír je to o něčem jiným, ale pokud by se jim vyučit nešlo, nebo by školu nedodělaly, tak by to záleželo na nich. Vilma

I když si respondentky pro své děti přály vyšší vzdělání, než samy mají, tak jim zároveň některé z nich chtějí dopřát prostor pro svá vlastní rozhodnutí. Vzdělanostní aspirace dětí ovšem obvykle souvisí se vzdělanostními aspiracemi jejich rodičů.

Mezi vzděláním rodičů a vzděláním jejich dětí totiž existuje velká souvislost. Je tak běžné, že děti mají stejné vzdělání jako jejich rodiče (ČSÚ, VŠE, 2015, s. 10).

4.3.2 DISKRIMINACE, ŠIKANA A PŘEDSUDBY VE ŠKOLNÍM PROSTŘEDÍ

Ačkoliv by školní prostředí mělo být pro žáky bezpečným místem, kde se setkají s podporou a respektem bez ohledu na rozdíly, tak to vždy takhle nefunguje. Z dostupných analýz a zpráv je zřejmé, že se děti ze sociálně znevýhodněného prostředí ve školách často setkávají se systémovou diskriminací, upíráním práv a šikanou (Nekorjak, Suralová, Vomastková, 2011, s. 660). Se šikanou a diskriminací se ve školním prostředí setkala polovina dětí dotazovaných.

Dcera byla silnější holka a ve škole jí kvůli tomu jeden kluk šikanoval. Ředitel ho za to vyhodil. Ona rapidně zhubla z 80 kilo na 49 kilo. Všechno se jí tím oslabilo. Šla třeba po ulici a z ničeho nic upadla. Byl to i psychický problém. Ona se potom třeba pořád koukala do zrcadla a necítila se příjemně. Žofie

Děti byly šikované ve škole v Chebu. Nechali je stát na chodbě, ukazovali je a dělali jim samý naschvály. Chytla jsem se tam s paní učitelkou a paní ředitelkou a řekla jsem jim, že to takhle nejde. Pak, když dcera nechtěla chodit do školy, tak řekli, že to ona šikanovala celou třídu. Já si myslím, že jsme z masa a kostí úplně všichni stejně a tohle není hezký. Vilma

Mezi další příčiny nízkého vzdělanostního statusu patří i to, že český vzdělávací systém stále posiluje vzdělanostní nerovnosti. Velké množství dětí ze sociálně znevýhodněného prostředí, včetně těch z ubytoven, navštěvuje segregované školy a/nebo školy, které je vzdělávají podle vzdělávacího plánu se sníženými nároky (dříve vzdělávací plán pro děti s lehkým mentálním postižením). Tyto školy, v minulosti známé jako zvláštní školy, poskytují nižší vzdělávací standard. Děti tak nemají příliš velké šance v běžných školách a vzdělávací systém tím přispívá k sociálnímu vyloučení (Nekorjak, Suralová, Vomastková, 2011, s. 658-660). V ideálním případě by mělo být sociální prostředí, ze kterého žák pochází respektováno a nemělo by být použito jako důvod pro umístění dítěte mimo běžný

vzdělávací proces (Hoření, Zajíčková, Uhrová, Obrovská, Gargulák a kol., 2022, s. 24).

Moje dcera byla taky trochu šikanovaná od učitelky. Když nastoupila, tak ta učitelka už přesně věděla, že na to nemá a začala mít vůči ní narážky. Pak jednou před celou třídou řekla, že si mohla myslet, že na to cikáni nemají. Dcera se strašně styděla a bylo to pro ní hrozný. Když byla nemocná, tak měla plán, kde bylo řečeno, že se učitelka přizpůsobí mojí dceři, kdy ona bude moc, a kdy se to všechno doučí, ale když se moje dcera vrátila do školy, tak ji vyhodila. To jsem tam pak volala, že takový jednání nemůže mít. Dceři potom volali, aby se vrátila zpátky do školy, ale ona už nechtěla. Oni jí tak ponížili, že se dceři snížilo i sebevědomí a není už takový, jaký bylo předtím. Pak ještě byla na jedny škole a tam jí ředitel řekl, že se jí nechce makat, a proto chce jít na školu. To mě taky dorazilo a říkám si, že studium není pro všechny, jak všichni říkají. Je jenom pro ty vyvolené a co mají peníze. Žofie

4.4 ZAMĚSTNÁNÍ

Získané vzdělání může ovlivnit možnosti při hledání zaměstnání a kvalitu či množství pracovních příležitostí. Většina z dotazovaných mi sdělila, že pobírá příjem ze zaměstnání. Na hlavní pracovní poměr ale žádná z respondentek nepracovala. Byly zaměstnané v chráněných dílnách, nebo chodily na brigády. V chráněných dílnách pracovaly převážně ze zdravotních důvodů.

Pracuju v chráněných dílnách, ale mám taky invalidní důchod, protože jsem nemocná. Mám cukrovku a už jsem se několikrát dostala do kómatického šoku. Žofie

Polovina dotazovaných zkušenosti s prací na hlavní pracovní poměr někdy měla, ale po jeho ukončení si už jinou práci na hlavní pracovní poměr nenašla. Mareš, Horáková a Rákoczyová (2008, s. 61) zmiňují, že se lidé ze sociálně znevýhodněného prostředí často setkávají s velkými problémy při hledání stálého zaměstnání. Příčin vyloučení z trhu práce může být více. Nejčastěji v tom hraje roli

nízká úroveň kvalifikace a stigmatizace na základě jejich příslušnosti k určité etnické či sociální skupině, zdravotního stavu atd.

Měla jsem práci, ale vyhodili mě. Už se mi pak nikam jinam nechtělo a brigády mi vyhovují. Edita

Já hodně špatně vidím. Z poslední práce mě vyhodili a řekli mi, že si mám zajít k očnímu. Rozálie

Pouze dvě respondentky mi sdělily, že jsou dlouhodobě nezaměstnané. Nezaměstnanost může mít na jedince a jeho rodinu ekonomické a sociální dopady. Lidé, kteří dlouhodobě nepracují se potýkají s nižšími příjmy a pobírají sociální dávky, ze kterých se svými rodinami žijí. Nezaměstnanost je ve společnosti vnímána jako stigma, ale zároveň to tak může prožívat i samotný jedinec (Matoušek, Pazlarová a kol., 2014, s. 49).

Já jsem se chtěla vyučit švadlenou. Zkoušela jsem to, ale přišla jsem si prst, protože špatně vidím. Kvůli tomu jsem se v práci nikde neuchytila.

Vilma

Já nepracuju, ale jsem na úřadu práce. Teď jsem s vnukem doma a řešila jsem pěstounskou péči. Běla

4.5 FINANČNÍ SITUACE

V této oblasti mě nejdříve zajímala celková finanční situace dotazovaných. Příjmy domácností se pohybovali od 27 000,- Kč do 30 000,- Kč. Některé respondentky mi sdělily rovnou celou částku, jiné mi postupně sdělily částky např. ze zaměstnání a ze sociálních dávek, které pobírají, takže jsem si to pak sečetla.

Respondentky mi následně sdělily, že jim jejich celkový příjem domácnosti nestačí na pokrytí základních potřeb. Téměř všechny respondentky tyto situace řeší tím, že si půjčují. Pouze jedna z dotazovaných situaci řeší tím, že si přivydělává prací přímo na ubytovně, na které s rodinou žije. Ve společnosti sice převládají mylné názory a stereotypy, které naznačují, že lidé, kteří pobírají sociální dávky, mají více dětí a v některých případech také nepracují jsou v lepší finanční situaci

než ti, kteří pracují a sociální dávky nepobírají, ale tyto tvrzení nejsou pravdivá (Toušek, Walach, Kupka, Tvrdá, Brendzová a kol., 2018, s. 41).

Když už mi peníze nestačí, tak zavolám bráchovi. Žofie

My si tady navzájem pomáháme, takže si půjčím, a pak to vrátím.

Anastázie

Já tady kvůli tomu uklízím a manžel taky dělá pro majitele, aby jsme si přivydělali něco navíc. Běla

Respondentky by si zároveň přály mít možnost utratit více. Většinou by hlavně chtěly koupit něco navíc svým dětem.

Chtěla bych mít možnost toho koupit víc a hlavně pro děti. Edita

Chtěla bych dětem koupit třeba něco lepšího, ale bohužel to nejde. Oni se ale taky musí naučit skromnosti a nemusí mít všechno co vidí.

Hlavně, aby vždycky měli to, co k životu potřebují a já si myslím, že to stačí. Žofie

4.5.1 DÁVKY

Všechny respondentky pobíraly sociální dávky. Některé z nich mi rovnou odpověděly, že sociální dávky pobírají a samy je vyjmenovaly, ale některé mi nejdříve sdělily, že sociální dávky neberou, a když jsem se doptávala, zda nepobírají např. doplatek na bydlení či hmotnou nouzi, tak mi nakonec řekly, že je pobírají. Sociální dávky spadají do systému sociálního zabezpečení, které poskytuje stát při situacích spojených se snížením či úplnou ztrátou příjmu nebo při situacích, kdy se zvyšují finanční nároky (Holub, Mertl, Millionová, Šlapák, Vostatek a kol., 2019, s. 7)

V ČR lze sociální dávky rozdělit na nepojistné a pojistné. Mezi nepojistné sociální dávky patří dávky státní sociální podpory, které zahrnují např. přídatky na děti a příspěvek na bydlení. Dále dávky pomoci v hmotné nouzi, do kterých patří příspěvek na živobytí, doplatek na bydlení a mimořádná okamžitá pomoc. Do nepojistných sociálních dávek patří i příspěvek na péči a dávky pěstounské péče. Mezi

pojistné sociální dávky řadíme např. dávky v nezaměstnanosti a dávky důchodového pojištění, do kterých lze zahrnout starobní a invalidní důchod (Holub, Mertl, Millionová, Šlapák, Vostatek a kol., 2019, s. 196-197).

Každá z dotazovaných pobírala doplatek na bydlení, který je poskytován pro pomoc s náklady na bydlení. Hmotnou nouzi, která je poskytována lidem v tíživé životní situaci pobíralo v době konání výzkumu 5 z 6 dotazovaných. Hmotná nouze je poskytována na pokrytí základních životních potřeb jako je jídlo, bydlení a oblečení. Téměř všechny respondentky pobíraly přídavky na děti. Polovina z dotazovaných pobírala invalidní důchod z důvodu nepříznivého zdravotního stavu. Ve dvou případech pobíraly i příspěvek na péči.

4.5.2 CENA BYDLENÍ

Během výzkumu mě velice překvapil rozdíl v cenách, které respondentky za jejich bydlení platily. Ceny za bydlení se pohybovaly od 10 500,- Kč do 20 000,- Kč. Ceny se lišily podle počtu ubytovaných osob, ale zároveň jsem se setkala i s tím, že např. tříčlenná rodina na jedné ubytovně platila více, než tříčlenná rodina na jiné ubytovně. Bydlení na ubytovnách bývá hodně drahé, i když se často jedná pouze o jednu místnost o pár metrech čtverečních. Některé ubytovny nejsou vůbec udržované a je časté, že si tam lidé musí zvlášť zaplatit za určité služby jako je např. použití pračky. Není výjimkou, že standardní nájemní bydlení ve stejném městě stojí i méně, než bydlení na ubytovně (Snopek, Matoušek, 2014, s. 13).

Doplatek na bydlení respondentkám dle jejich slov pomůže, ale zároveň jim nestačí. Některé z nich musí bydlení doplácet ze svého. Doplatek na bydlení je jedním z hlavních nástrojů politiky bydlení a pro rodiny žijící na ubytovnách bývá jediným prostředkem, díky kterému si můžou udržet aspoň tento typ bydlení (Platforma pro sociální bydlení, 2021, s. 22). V případě, že je uplatněn tzv. institut náhradního příjemce, tak je doplatek na bydlení vyplácen přímo majiteli a jelikož existuje stále více soukromých ubytoven, tak toho majitelé mohou využívat, protože ví, že rodiny jinou možnost bydlení nemají (Matoušek, Pazlarová a kol., 2014, s. 62).

4.5.3 DLUHY, EXEKUCE

Dluh je finanční závazek, který má jednotlivec vůči někomu jinému. V případě nedostatečného splácení dluhů se lidé dostávají do exekucí. I když se jedná o citlivé téma pro mnoho lidí, tak se mi všechny respondentky svěřily s tím, že exekuce či dluhy mají. Polovina z dotazovaných je spláčí. Respondentky, které je nespláčí, je nespláčí z toho důvodu, že na to nemají finance.

Exekuce mám, ale splácím je. Anastázie

Mám dluhy a exekuce, ale nesplácím je, protože nemám z čeho.

Rozálie

Zadluženost také bývá častým důvodem ztráty vlastního či nájemního bydlení (Čada, 2015, s. 73). Lidé žijící na ubytovnách mají obvykle více exekucí, které pro ně představují několik problémů. Exekuce ovlivňují jejich život jak v sociální, tak v ekonomické oblasti. Do exekucí se dostávají např. kvůli pokutám z nemocnic a nesplácení půjček, které některé nebankovní společnosti nechávají spadnout rovnou do exekucí. Jelikož exekuce prohlubují finanční problémy, tak v některých případech lidé nemají možnost svůj dluh splatit (Beran, Říhová, 2017, s. 7). Ne vždy se ale jedná jen o chybu samotného jedince. V některých případech se do exekucí dostanou např. kvůli partnerům či partnerkám.

Když jsme se s manželem potkali, tak on už nějaké dluhy a exekuce měl a já jsem byla mladá a hloupá. On si pak vždycky všechno vzal na moje jméno a co potřeboval, tak jsem mu podepsala. Nebyly to půjčky v bankách, ale vždycky někdo přišel třeba s telefony a on si to vzal. Teď to splácím a ráda bych si udělala insolventci, ale musím ještě počkat, protože nás ještě nerozvedli. Žofie

5 DISKUSE

Hlavním cílem bakalářské práce bylo blíže zjistit, jak žijí rodiny s dětmi na ubytovnách, a jaký to má dopad na jejich potřeby týkající se bydlení, vzdělání a ekonomického statusu (zaměstnání, dluhy, chudoba).

Průběh výzkumného procesu byl zajímavý a setkala jsem se během něj s několika překážkami. Myslím si, že bylo velmi přínosné, že výzkum probíhal přímo na vybraných ubytovnách, ale ve většině případů jsem musela jednat na vlastní pěst a ubytovny navštěvovat sama, což bylo trochu komplikované. Tento fakt zřejmě přispěl k nižšímu počtu respondentek, se kterými se mi podařilo provést polostrukturovaného rozhovory, protože si ke mně ostatní nedokázali najít důvěru. Jejich jednání ale respektuji a mám k němu pochopení, protože si sama uvědomuji, že bych se v podobné situaci necítila komfortně. I přes nízký počet respondentek si ale myslím, že se mi podařilo získat relevantní informace. Za velmi přínosné považuji také osobní setkání s respondentkami. I když bylo někdy složité se domluvit na termínu setkání, tak jsem se dozvěděla zajímavé a někdy opravdu překvapující informace. Jsem velmi vděčná za to, že mi respondentky dovolily na okamžik nahlédnout do jejich životů.

Po každém provedeném rozhovoru jsem přemýšlela nad možnostmi zlepšení situace rodin, které žijí na ubytovnách a nad možnými opatřeními, která by jim mohla pomoci opustit složitý cyklus sociálního vyloučení. Ačkoliv existují formy pomoci, kterými se zabývám v druhé kapitole teoretické části, tak si myslím, že to v realitě není vždy tak efektivní.

I když se sociální politika a sociální práce neustále snaží zlepšovat nástroje pomoci v boji proti sociálnímu vyloučení a jeho příčinám či dopadům, tak stále v těchto plánech existují určité mezery. Bez správného a jednotného jednání aktérů sociální politiky a kompetentních osob sociální práce se nemohou tyto nástroje využít správným způsobem.

Sociální práce čelí v některých případech řadě nedostatků. Prvním problémem jsou trvající předsudky, že sociální práce vlastně není důležitá. Tyto tvrzení může odrazovat jak sociální pracovníky v oboru od výkonu jejich práce, tak klienty, kteří o využití pomoci přemýšlí, ale nemají v ní důvěru. Dalším problémem může být

nedostatečné vzdělání sociálních pracovníků v různých oblastech sociální práce jako je např. práce s lidmi se sociálním znevýhodněním. Velkým omezením mohou být také finance. Omezené zdroje a nedostatek finančních prostředků mohou vést k nedostatečnému financování sociálních programů a služeb, což omezuje dostupnost a kvalitu poskytované péče. Problémy se někdy objevují i v dostupnosti služeb. Nedostatek sociálních služeb a sociálních pracovníků na některých územích komplikuje zajištění potřebných opatření.

Velký nedostatek vnímám také v nedostatečném poskytování sociální práce v oblasti vzdělání. Sociální služby jsou na školách téměř nedostupné, a přitom by mohly zajistit významnou pomoc a podporu žákům se sociálním znevýhodněním. I když existuje několik jiných pozic, které se těmito problémy zabývají, tak nedokáží sociální práci úplně nahradit.

Další zásadní problém vidím v nepřijetí zákona o sociálním bydlení, který by mohl poskytnout potřebný právní rámec pro projekty podpory bydlení a zajistit, že budou vhodně financovány. Přijetí zákona o sociálním bydlení by mohlo výrazně posílit sociální práci a vytvořily by se tím lepší podmínky pro poskytování podpory v oblasti bydlení.

6 ZÁVĚR

Ve své bakalářské práci jsem se věnovala analýzou sociálních potřeb rodin s dětmi žijících na ubytovnách. Hlavním cílem bylo blíže zjistit, jak žijí rodiny s dětmi na ubytovnách, a jaký to má dopad na jejich potřeby týkající se převážně bydlení, vzdělání a ekonomického statusu (zaměstnání, dluhy, chudoba). Pro výzkum jsem si stanovila hlavní výzkumnou otázku, která zněla: Jak bydlení na ubytovně ovlivňuje sociální potřeby rodin s dětmi? Dále jsem si stanovila tři doplňující podotázky, které se týkaly toho, jakým způsobem jsou jejich sociální potřeby naplňovány v oblasti bydlení, vzdělání a ekonomiky.

Práci jsem si rozdělila na část teoretickou a praktickou. V teoretické části jsem jako první věnovala pozornost sociálnímu vyloučení, které jsem blíže definovala, popsala jeho formy a s čím může souviset. Dále jsem se zaměřila na jednu z jeho forem, a to prostorovou segregaci a její nástroje. Jelikož bydlení na ubytovnách souvisí i s tzv. bytovou nouzí, tak jsem její problematiku zařadila do následující podkapitoly. V dalších podkapitolách jsem se věnovala oblastem, které jsou se sociálním vyloučením úzce spojené. Jednalo se o chudobu, kde jsem se zabývala její skrytou formou, a také tím, jak funguje systém sociálního zabezpečení v ČR. Dále jsem se věnovala nezaměstnanosti a jejím typům, a také vzdělání, kde jsem rozebírala převážně to, jak ho sociální vyloučení a prostorová segregace ovlivňuje. V druhé kapitole teoretické části jsem se zabývala formám pomoci, které bojují proti sociálnímu vyloučení a zmírňují či odstraňují jeho příčiny a dopady. Do těchto forem jsem zahrнула nástroj pomoci sociální politiky a sociální práce pro sociální začleňování, který se týká Akčního plánu a jednotlivé možné cesty, které by mohly vést z prostorové segregace. Jako další jsem zahrнула dluhové poradenství a program podpory bydlení tzv. Housing First.

Pro praktickou část bylo nejdůležitější získat relevantní informace přímo od rodin žijících na ubytovnách, které se týkaly jejich života a toho, jak ho bydlení na ubytovně ovlivňuje. Pro tento účel jsem zvolila kvalitativní výzkum a polostrukturované rozhovory, které daly respondentkám větší prostor pro sdělování informací a odpovědi díky tomu byly detailnější. Výzkum se odehrával přímo na ubytovnách s celkem šesti respondentkami. Rozhovory jsem nahrávala a poté

přepisovala. Po přepisu rozhovoru jsem získaná data podrobila kvalitativní obsahové analýze na základě tématického a evaluačního kódování.

Kapitoly praktické části jsou členěny do čtyř oblastí týkající se bydlení, vzdělání, zaměstnání a financí. Součástí textu jsou sdělené informace od respondentek, které jsem zároveň prokládala odbornou literaturou. Respondentky mluvily převážně neformální řečí a během rozhovorů jsme přeskakovaly z jednoho tématu na druhé. Z toho důvodu byly citace upravené do čitelnější a srozumitelnější formy.

Výzkum potvrdil, že život na ubytovnách výrazně ovlivňuje životy rodin s dětmi, které tam bydlí a jejich sociální potřeby nejsou dostatečně naplňovány. Předpoklady z odborné literatury o bydlení v nestandardních typech bydlení a jeho vlivu na vzdělání, zaměstnání a finance se potvrdily i v mém výzkumu. Bydlení na ubytovnách je opravdu velmi nekvalitní a nevhodné z důvodu špatných hygienických podmínek a nedostatečného vybavení. Samotné respondentky hodnotí své bydlení jako nekvalitní a chtěly by bydlet jinde. Nevhodné podmínky ovlivňují i děti a jejich školní přípravu a téměř polovina z nich se někdy ve škole setkala s diskriminací či šikanou, která přispívá k nízkému vzdělanostnímu statusu a posiluje vzdělanostní nerovnosti. Dále žádná z dotazovaných nebyla zaměstnaná na hlavní pracovní poměr a přivydělávaly si pouze prostřednictvím brigád či prací v chráněných dílnách. Domácnosti se také potýkají s obtížnými finančními situacemi. Příjmy domácností nestačí na pokrytí všech výdajů. Jejich náklady na bydlení jsou až příliš drahé a doplatek na bydlení na tak vysokou částku nestačí. Všechny respondentky se potýkají s exekucemi a dluhy, které některé z nich nejsou schopny splácet.

Situace rodin s dětmi, které žijí na ubytovnách vyžadují komplexní přístup sociální práce. Dle mého názoru je nejdůležitější rodině poskytnout včasnou a individuální podporu. Tyto rodiny mohou využít služby základního a odborného sociálního poradenství, které může poskytovat pomoc např. při hledání zaměstnání a při řešení obtížných finančních situacích. Sociální pracovníci mohou rodinu také podporovat a pomáhat jim při hledání vhodného bydlení, ale bez přijetí zákona o sociálním bydlení jsou tyto možnosti pomoci omezené.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

BARTOŠOVÁ, Inka; ČERNÁ, Eliška; FERENCOVÁ, Marie; FIALÍK, Adam a FREUND, Martin a kol. *Metodika inovačního řešení „Pilotní testování rychlého zabydlení rodin s dětmi (Rapid Re-Housing)“*. Online. Ostrava: Ostravská univerzita, 2018. ISBN 978-80-7599-050-1. Dostupné z: <https://dokumenty.osu.cz/fss/publikace/metodika-zabydleni-rodin.pdf>. [cit. 2024-03-01].

BERAN, Vlastimil a ŘÍHOVÁ, Lenka. *Dostupnost dat mezi zainteresovanými institucemi v oblasti exekucí*. Online. Praha: Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, 2017. ISBN 978-80-7416-321-0. Dostupné z: https://katalog.vupsv.cz/Fulltext/vz_437.pdf. [cit. 2024-04-18].

BUSCH-GEERTSEMA, Volker. Housing First Europe Final report. Online. In: housingfirsteurope.eu. Bremen: GISS, 2013, s. 1-94. Dostupné z: <https://www.habitat.hu/files/FinalReportHousingFirstEurope.pdf>. [cit. 2024-03-01].

ČADA, Karel. Analýza sociálně vyloučených lokalit v ČR. Online. In: gac.cz. Praha: GAC spol., 2015, s. 1-96. Dostupné z: https://www.gac.cz/userfiles/File/nase_prace_vystupy/Analyza_socialne_vyloucenych_lokalit_GAC.pdf. [cit. 2024-02-20].

ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD (ČSÚ) a VYSOKÁ ŠKOLA EKONOMICKÁ (VŠE). *Vzdělání a životní podmínky domácností v datech EU - SILC*. Online. In: czso.cz, 2015, s. 1-12. Dostupné z: https://www.czso.cz/documents/10180/26971264/csu_vse_text.pdf/4d37948c-

78a4-4433-a471-

f4084cc5829d?redirect=https%3A%2F%2Fwww.czso.cz%2Fcsu%2Fczso%2F1-vzdelavani%3Fp_p_id%3D3%26p_p_lifecycle%3D0%26p_p_state%3Dmaximized%26p_p_mode%3Dview%26_3_groupId%3D0%26_3_keywords%3DCsu_vse_text%26_3_struts_action%3D%252Fsearch%252Fsearch%26_3_redirect%3D%252Fweb%252Fczso%252Fkatalog-produktu-vydavame%26_3_y%3D0%26_3_x%3D0. [cit. 2024-04-17].

DUKOVÁ, Ivana; DUKA, Martin a KOHOUTOVÁ, Ivanka. *Sociální politika*. Praha: Grada Publishing, 2019. ISBN 978-80-247-3880-2.

EUROSTAT. *Combating poverty and social exclusion: A statistical portrait of the European Union 2010*. Online. Lucembursko: Publications Office of the European Union, 2010. ISBN 978-92-79-13443-2. Dostupné z: https://ec.europa.eu/employment_social/2010againstpoverty/export/sites/default/downloads/Publications/Statistical_portrait_of_the_EU2010.pdf. [cit. 2024-02-05].

HOLUB, Martin; MERTL, Jan; MILLIONOVÁ, Pavlína; ŠLAPÁK, Milan a VOSTATEK, Jaroslav a kol. *Typologie sociálních dávek a událostí v pojistném a nepojistném systému sociálního zabezpečení z hlediska vhodnosti a efektivity*. Online. Praha: Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, 2019. ISBN 978-80-7416-355-5. Dostupné z: https://katalog.vupsv.cz/fulltext/vz_465.pdf. [cit. 2024-04-12].

HOŘENÍ, Karina; ZAJÍČKOVÁ, Klára; UHROVÁ, Jitka; OBROVSKÁ, Lucie a GARGULÁK, Karel a kol. *Výzkumná zpráva: Analýza příčin vyššího podílu romských žáků vzdělávajících se dle RVP ZV UV ve třídách zřízených podle § 16 odst. 9, školského zákona a návrh souboru opatření pro oblast vzdělávání a další relevantní oblasti*. Online. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 2022. Dostupné z: <https://www.edu.cz/wp->

content/uploads/2023/04/Final_Vyzkumna_zprava_%C2%A7_16_9_MSMT_PAQ_STEM.pdf. [cit. 2024-04-26].

HRUŠKA, Lubor a kol. *Analýza a řešení problematiky ubytoven na území statutárního města Ostravy v krátkodobém a dlouhodobém horizontu*. Online. Moravská Ostrava: Proces a Accendo, 2013. Dostupné z: http://docplayer.cz/1444902-Analyza-a-reseni-problematiky-ubytoven-na-uzemi-smo-v-kratkodobem-a-dlouhodobem-horizontu.html#google_vignette. [cit. 2024-04-08].

LEVITAS, Ruth; PANTAZIS, Christina; FAHMY, Eldin; GORDON, David a LLOYD, Eva a kol. *The multi-dimensional analysis of social exclusion*. Online. Bristol: University of Bristol, 2007. Dostupné z: <https://dera.ioe.ac.uk/id/eprint/6853/1/multidimensional.pdf>. [cit. 2024-04-20].

MAREŠ, Petr. *Chudoba, marginalizace, sociální vyloučení*. Online. *Sociologický časopis*. 2000, roč. 36, č. 3, s. 285-298. Dostupné z: <https://doi.org/10.13060/00380288.2000.36.3.03>. [cit. 2024-01-13].

MAREŠ, Petr. *Faktory sociálního vyloučení*. Online. Praha: Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, 2006. ISBN 80-87007-15-9. Dostupné z: https://katalog.vupsv.cz/Fulltext/vz_193.pdf. [cit. 2024-04-22].

MAREŠ, Petr. *Nezaměstnanost jako sociální problém*. 3. Praha: Slon, 2002. ISBN 80-86429-08-3.

MAREŠ, Petr; HORÁKOVÁ, Markéta a RÁKOCZYOVÁ, Miroslava. *Sociální exkluze na lokální úrovni*. Online. Praha: Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, 2008.

MAREŠ, Petr. *Sociologie nerovnosti a chudoby*. Praha: Slon, 1999. ISBN 80-85850-61-3.

ISBN 978-80-7416-014-1. Dostupné z: https://katalog.vupsv.cz/Fulltext/vz_280.pdf. [cit. 2024-04-17].

MAREŠ, Petr a SIROVÁTKA, Tomáš. *Sociální vyloučení (exkluze) a sociální začleňování (inkluzie) - koncepty, diskurz, agenda*. Online. *Sociologický časopis*. 2008, roč. 44, č. 2, s. 271-294. Dostupné z: <https://doi.org/10.13060/00380288.2008.44.2.03>. [cit. 2024-01-25].

MATOUŠEK, Oldřich a kol. *Encyklopedie sociální práce*. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0366-7.

MATOUŠEK, Oldřich; KODYMOVÁ, Pavla a KOLÁČKOVÁ, Jana a kol.. *Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. 2. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-818-0.

MATOUŠEK, Oldřich a PAZLAROVÁ, Hana a kol. *Podpora rodiny: manuál pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0697-2.

MATOUŠEK, Roman a VEPŘKOVÁ, Radka. *Předčasné odchody ze vzdělávání: příčiny a finanční dopady ve světle výzkumů Agentury pro sociální začleňování*. Online. In: *socialniprace.cz*. 30. 3. 2019. Dostupné z: <https://socialniprace.cz/fakta-legislativa-dokumenty/predcasne-odchody-ze-vzdelavani-priciny-a-financni-dopady-ve-svetle-vyzkumu-agentury-pro-socialni-zaclenovani/>. [cit. 2024-04-26].

MERTL, Jan a kol. *Sociální politika*. 7. Praha: Wolters Kluwer, 2023. ISBN 978-80-7676-675-4.

MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ (MPSV). *Akční plán 2024-2026 Strategie sociálního začleňování 2021-2030*. Online. In: *mpsv.cz*, 2023, s. 1-51. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/documents/20142/225517/Akční+plán+2024-2026+Strategie+sociálního+začleňování+2021-2030.pdf/c5686f65-b67f-acd4-d96f-47dfb450cfc9>. [cit. 2024-01-25].

MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ (MPSV). *Díky Housing First nově důstojně bydlí více než 700 lidí. Úspěšný projekt bude pokračovat s podporou MPSV*

a *MMR*. Online. In: *mpsv.cz*, 2022. Dostupné z: https://www.mpsv.cz/documents/20142/2786931/TZ_23_05_2022_Housing+Firs t.pdf/. [cit. 2024-03-02].

MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ (MPSV). *Rodin s dětmi na ubytovnách ubývá. MPSV A MMR nadále pracují na systémovém řešení*. Online. In: *mpsv.cz*, 2022. Dostupné z: https://www.mpsv.cz/documents/20142/2786931/TZ_scitani_30.11.2022.pdf/4b586c65-7a75-4a63-bfa7-fe99771da538. [cit. 2024-04-11].

NEKORJAK, Michal; SOURALOVÁ, Adéla a VOMASTKOVÁ, Klára. *Uvážení v marginalitě: vzdělávací trh, „romské školy“ a reprodukce sociálně prostorových nerovností*. Online. *Sociologický časopis*. 2011, roč. 47, č. 4, s. 657-680. Dostupné z: <https://doi.org/10.13060/00380288.2011.47.4.03>. [cit. 2024-02-16].

NIEUWENHUIS, Jaap a XU, Jiayi. *Residential Segregation and Unequal Access to Schools*. Online. *Social Inclusion*. 2021, roč. 9., č. 2., s. 142-153. ISSN 2183–2803. Dostupné z: <https://doi.org/10.17645/si.v9i2.3606>. [cit. 2024-01-21].

NOVOTNÁ, Hedvika; ŠPAČEK, Ondřej a ŠŤOVÍČKOVÁ JANTULOVÁ, Magdaléna (ed.). *Metody výzkumu ve společenských vědách*. Praha: Univerzita Karlova, Fakulta humanitních studií, 2019. ISBN 978-80-7571-025-3.

PLATFORMA PRO SOCIÁLNÍ BYDLENÍ. *Bydlení jako problém: Zpráva o vyloučení z bydlení 2021*. Online. In: socialnibydeni.org, 2021, s. 1-50. Dostupné z: <https://socialnibydeni.org/wp-content/uploads/2021/10/Bydleni-jako-problem-2021.pdf>. [cit. 2024-02-26].

PLATFORMA PRO SOCIÁLNÍ BYDLENÍ. *Sociální bydlení v České republice: Zpráva pro Zastoupení Evropské komise v ČR*. Online. In: socialnibydeni.org, 2021, s. 1-65. Dostupné z: https://socialnibydeni.org/wp-content/uploads/2022/11/Socialni-bydleni-v-CR_final.pdf. [cit. 2024-01-30].

PLEACE, Nicholas. *Evropská příručka Bydlení především*. Online. Praha: Úřad vlády ČR - Sekce pro lidská práva, 2017. ISBN 978-80-7440-159-6. Dostupné z: https://socialnibydeni.org/wp-content/uploads/2018/10/hfguide_cz_171006_orez.pdf. [cit. 2024-03-02].

PROKOP, Daniel. *Slepé skvrny*. Brno: Host, 2020. ISBN 978-80-7577-991-5.

PROKOP, Daniel. *Záleží na bydlení? Vztah nekvalitního bydlení a školních problémů dětí v chudých českých domácnostech*. Online. *Sociologický časopis*.

2019, roč. 55., č. 4., s. 445-472. Dostupné z: <https://doi.org/10.13060/00380288.2019.55.4.473>. [cit. 2024-01-21].

SNOPEK, Jan a MATOUŠEK, Roman. *Prostupné bydlení - Metodika*. Online. Praha: Úřad vlády ČR - Odbor pro sociální začleňování (Agentura), 2014. ISBN 978-80-7440-113-8. Dostupné z: https://davdva.sk/wp-content/uploads/2017/12/Methodika_Prostupne-bydleni.pdf. [cit. 2024-04-12].

SVOBODOVÁ, Dagmar. *Poradenství v sociálních službách*. Online. Karviná: Slezská univerzita, Obchodně podnikatelská fakulta v Karviné, 2019. ISBN 978-80-7510-364-2. Dostupné z: https://repozitar.cz/repo/37826/svobodova-poradenstvi_v_socialnich_sluzbach_2019.pdf. [cit. 2024-04-22].

SÝKORA, Luděk. *Rezidenční segregace*. Online. Praha: Univerzita Karlova, Přírodovědecká fakulta, 2010. ISBN 978-80-86561-34-9. Dostupné z: http://prfdec.natur.cuni.cz/~sykora/pdf/Sykora_ed_2010_Rezidencni_segrecace.pdf. [cit. 2024-01-21].

SYROVÁTKOVÁ, Štěpánka; MACHALÍČEK, Josef a CHRISTOVÁ, Jana. *Dluhová problematika: Informační brožura*. Online. Dodatek k 1.vydání. Člověk v tísni, 2008. ISBN 978-80-86961-28-6. Dostupné z: https://g.denik.cz/25/6b/dluhova_problematika.pdf. [cit. 2024-02-08].

ŠÁMALOVÁ, Kateřina a VOJTÍŠEK, Petr (ed.). *Sociální správa: Organizace a řízení sociálních systémů*. Praha: Grada Publishing, 2021. ISBN 978-80-271-2195-3.

ŠEDA, Petr; HÁBL, Radek; DOPITOVÁ, Zuzana; HALÍŘOVÁ, Barbara a BASLOVÁ, Petra Alžběta a kol. *Příručka dobré praxe. Inspirace pro sociální začleňování: řešení*

dluhů. Online. Praha: Odbor pro sociální začleňování (Agentura) MMR ČR, 2021. Dostupné z: https://mmr.gov.cz/getmedia/3fe8065a-40f8-476e-9bf4-0b34f16af737/0_Prirucka_dobre_praxe_Dluhy_ZOR12_1.pdf.aspx?ext=.pdf. [cit. 2024-04-21].

ŠIMÍKOVÁ, Ivana; TRBOLA, Robert; MILOTA, Jan a FRIŠAUFOVÁ, Magda. *Metodika prevence ztráty bydlení*. Online. Praha: Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, 2015. Dostupné z: https://www.mpsv.cz/documents/20142/225517/Metodika_prevence_ztraty_bydleni_VUPSV_2015_uprava_2018.pdf/9b5f6888-8f81-5a13-5dae-5cf66bba0954. [cit. 2024-04-08].

TOMEŠ, Igor. *Obory sociální politiky*. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-868-5.

TOUŠEK, Laco; WALACH, Václav; KUPKA, Petr; TVRDÁ, Kateřina a BRENDZOVÁ, Alica a kol. *Labyrintem zločinu a chudoby: kriminalita a viktimizace v sociálně vyloučených lokalitách*. Brno: Doplněk, 2018. ISBN 978-80-7239-340-4.

7 RESUMÉ

In my bachelor's thesis, I focused on analyzing the social needs of families with children living in hostels. The main objective was to investigate how families with children living in hostels experience their lives and how this affects their housing, educational, and economic needs (employment, debts, poverty). To gather data, I conducted qualitative research using semi-structured interviews and subsequently analyzed them through qualitative content analysis based on thematic and evaluative coding.

The theoretical part of the thesis first addressed social exclusion in the opening chapter. In the following subchapters, I focused on spatial segregation, poverty, unemployment, and access to education. The second chapter delved into forms of assistance that could alleviate or eliminate the causes and consequences of social exclusion. In the practical chapters, I explored areas related to housing, education, employment, and finances. The text includes information provided by respondents supplemented by scholarly literature.

The research revealed that living in hostels significantly influences the lives of families with children residing there, and their social needs are not adequately met. The situation of families with children living in hostels requires a comprehensive approach from social work predominantly in the form of individual support and counseling.

8 PŘÍLOHY

Příloha 1: Vzhled jedné z vybraných ubytoven

Zdroj: Vlastní

Příloha 2: Vzhled jedné z vybraných ubytoven

Zdroj: Vlastní

Příloha 3: Chodba vybrané ubytovny

Zdroj: Vlastní

Příloha 4: Společná kuchyně vybrané ubytovny

Zdroj: Vlastní

Příloha 5 Cesta k vybrané ubytovně

Zdroj: Vlastní